

Ջրասկն ահա չէ համարաքի վիճակին,
Հարկ է ապակախ շրջի հարկին:
Ձէ փոյթ թէ է անտօթի կամ թէ ծարաւ,
Ձեռնոց պիտի գնդանի:
Փռչին կարմիր սրօղէ զգիմաց զիւրտութիւն՝
Գիշերն անքուն թէ տղնի:

Ընթարթ աչքեր անդուլ նորան կը դիտեն.
Նք հաւատամ երբ ստէ:
Միայն թուէն անուամեն կնդի ու պատիթ՝
Եթէ յանկարծ նա գտնէ
Ջիւր Օֆէլի կամ Տէգրիմսն կամ ազնիւ
Մի բարեկամ զոր պաշտէ:

Ա՛ղէ ուրեմ թափառականը Ակասֆէր...
Ա՛ռ ըզդիմակդ, ել ի բոմ:
Ժափ զարնելով թէպէտ ըզբզ միշտ զովն
Երբ ցոյց տաս շարն ու վրսեմ,
Բայց զու մի մտար ոչ մի տեղ շատ օրերով,
Որ ընթացին քեզ շրունմ:

Մուկն շոգին. ժամ է գնալ ու թափառիլ,
Մեկփնմնի՛ք չէր զիտուող,
Բարեկամներդ եւ սիրելիք թո՛ղ մնան,
Մայրիկդ եւ հայր ակուոր.
Փութա՛մ ի տես հաննէ մարդկան տիւրանքն.
Պատառ հաց է հարկաւոր:

Նըկարչին մնայ գէթ յիշատակն ի կըտաւ,
Փրդիասաց ի կըծի.
Կանխեստանայ քեզ զետ հանձնարն, եւ զդիմակ
Կուտէ հողոյն սեւ մըծի.
Պատմութիւն՝ նա գուցէ զքեզ որ մի յիշէ
Յապագայում, թէ համը:

Հաւն ու վրսեմ. նա էր զրաւել զքեզ ի սպառ.
Ո՛հ սիրեցեալ սա միաւոր...
Պատանք կենսերդ լինին թուտուր վարագոյր.
Մարին լոյսըն. զաղորդն խաղը:
Գուցէ յետոյ դաշտի մի վրայ թէ գտնեն
Հասնալ մարմնոյ շոր զմանիք:

զ. Հ. ԱՂԱՄԵԼԱՆ

ԱՐԱՐԵՍՏԵԳԵԱՐԵՆ

ՅՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԻՐԿԱՆԵ ՅՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԳԻՏՏԵԼԻԷ

(Ըրուածութիւն)

Վարկերմաց յօդուածին մէջ գիւղական տնտեսագիտութեան հաճոյականութեան եւ օգտին վրայ խօսելէն ետեւ՝ գիւղական տնտեսին իրեն-ինեւ եւ ընդհանուր յաթիւ-թիւնց վրայ կ'ուզենք քանի մը բան ըրել, եւ սկսիլ այնուհետեւ բուն գիւղական տնտեսագիտութիւնը:

Գիւղական տնտեսին կրթութիւնը:

Ի՞նչ գիւղական տնտեսէ՛ որ կ'ուզէ գիտութեամբ մշակել զընտելութիւնը, կը պահան-

ջուի որ գիտնայ ընտելեան արգասեաց ծննդեան, աճման եւ պտղաբերութեան հանգամանքները: Անոր համար գիւղական տնտեսին ի մասնաւորի կարեւոր են՝ երկրագիտութիւն, Բուսաբանութիւն, Կենդանաբանութիւն, Գիւղաւ եւ Բնախօսութիւն, Գիւղական տնտեսն այս ամէն օգնական գիտութեանց գէթ հիմնական մասերն ու կանոնները պէտք է գիտնայ: Դաւե ընտանի տնտեսոց հիւանդութիւններն ու զեղիւրդ գիտնալ նշմանք հարկաւոր է: Ուսումնական գիւղատնտեսէ մը կը պահանջուին նաեւ Ուսողութիւն ի մասնաւորի Տնտեսագիտութիւն, Արուեստական Մեքենագիտութիւն, Արուեստախօսութիւն, Ժարտարապետութիւն, Գիտութիւն վաճառականութեան, Ազգային Տնտեսագիտութիւն, Երկրագործական օրէնք, Մայրագործութիւն, Դարբնութիւն, Թաճաբագործութիւն, Պտղաբուծութիւն, Պարտիզպանութիւն, Այգեգործութիւն, Անտառաբուծութիւն, եւ ուրիշ գիւղատնտեսական արուեստներ: Վասն զի ուրիշ արեւիք վիճակի մէջ արուեստներն այնպէս գեղեցիկ կապուած չեն իրարու, ինչպէս Գիւղական Տնտեսագիտութեան մէջ, եւ չկայ ուրիշ արեւիք արուեստաւոր մը՝ որուն այնպիսի հարկաւոր ըլլալ ամէն գիտութեան վրայ գէթ համառօտ տեղեկութիւն ունենալ, ինչպէս գիւղական տնտեսի մը: Այս տեղեկութիւններով միայն կրնայ շատ անգամ այլեւայլ վնասներու եւ կորստեանց առջեւն առնուիլ, եւ մեծամեծ հարստութիւն գանձուիլ: Ուստի գիւղական տնտեսին հարկ է գիտնալ այս ամէնը, եւ տեսականը գործնականին հետ միացընելով՝ գործադրել:

Արդի ժամանակիս գիւղական տնտեսն՝ եթէ կ'ուզէ ժամանակիս յառաջագիտութենէն օգուտ քաղել, պէտք է շատ աւելի բարձրագոյն կրթութիւն առնուլ քան անցեալ ժամանակները: Վասն զի արդի ժամանակիս գիւղական տնտեսագիտութեան մէջ այնպիսի յառաջագիտութիւն է ըրած՝ որ կրթեալ գիւղատնտես մը կրնայ այժմ ընտելեան իւր երկրորդ վարիչ մը շատ գիւրտութեամբ ընտելին բոտ հաճոյս գործածել եւ արգիւնաբեր ընել:

Այս կրթութիւնը կրնայ առնուլ գիւղական տնտեսն այլեւայլ կերպով. այսինքն՝ նախ գիւղատնտեսական կրթարաններու մէջ, որ են 1. Երկրագործական դպրոց, 2. Գիւղատնտեսա-

¹ Մեր գրող ցուցակին մէջն իբրեւ ընթերցուած (litterature) կրնայ յանձնուիլ՝ Արուեստախօսութիւն, (Գ. Գագար, Վիեննա, 1884) Գիտութիւն վաճառականութեան, (Վիեննա, 1828) Գործնական վաճառագիտութիւն, (Վիեննա, 1867) Երկրագործութիւն համառօտ, (Բ. Գագար, Վիեննա, 1870) եւ այլն:

կան զպրոց, 3. Բարձրագոյն գիւղատնտեսական Ուսումնարան եւ 4. Գիւղատնտեսական Համալսարան: Բաց ասկէ՝ կրնայ նաեւ ստացուիլ կամ ստացուան կատարելագործել գործնականապէս՝ Ծառայելով մեծ կալուածատեարց բով, ճանապարհորդութիւն ընելով եւ Կարգալով:

Որովհետեւ արդի ժամանակաւ զպրոցական ոգին արմնացած է ազգիս մէջ, հոս համառօտ տեղեկութիւն մը անկը այս ուսումնարանաց վրայ, եւ այնուհետեւ անցնինք գործնական միջոցներուն:

1. Երկրագործական դպրոց:

Երկրագործական դպրոցն (école agricole, գերմ. Ackershaule) վաճառան է իւր աշակերտները — որ գլխաւորաբար գիւղացւոյ աղջկ են — տեսականապէս եւ գործնականապէս զիշխական անտեսարկութեան մէջ կրկնել: Այսպիսի դպրոցներու մէջ, որ Գերմանիոյ շատ կան, կ'ընդունին սովորաբար այն գիւղացւոյ մանկանքն որոնք կ'ուզեն վերջէն հայրենի երկրին վրայ գիւղական անտեսարկութեան զաւիթ: Էս կամ ապարդի մը անտեսան բլլալ: Աշակերտները — որ միայն 16—17 տարեկան կ'ընդունուին, առողջ եւ արեւել զբաւսր պիտի ըլլան՝ որ կարենան մշակութեան ամէն աշխատութեանց գործածուիլ: — 2—3 տարւոյ մէջ կ'աւարտեն իրենց ընթացքը:

Տրուած ուսումն անի տեսական եւ գործնական մաս: Տեսականն աւելի ձեռնար կ'աւանդուի: Աւաթին տարին կ'աւանդուի Երկրագիտութիւն, Բնագիտութիւն (Վրժառարեւութիւն, Մեղեքարեւութիւն, Բնագիտութեան մասին), Միջոցաւ ընդհանուր, յատկութիւնները, Բուսաբանութեանը, Տնկղ բաժանմունքը, Անասնոց բժշկականութիւն, Թուարանութիւն, Գործնական Երկրագիտութիւն հանգերն Արտաշափութեան դիւրին փորձերով: Երկրորդ տարին կ'աւանդուի Բուսաբանութիւն, Ուսնարանութեան, Խոզաբանութիւն, Թուարանութիւն, Գծաբանութիւն գաղափարներ եւ երկր մակերեսութիւնը, Հիմնական Ուսումն Երկրագործական Բիւրայի, Խորքերն եւ հաստատուն մարմինը: Ոչ եւ Ջերմութիւն, Խորքերն եւ այլն, Գիտութիւն վարչ բուսոց, Ուսնարանութիւն, Տնարապալութիւն: Երրորդ տարին կ'աւանդուի Անասնապալութիւնը՝ կորելի անասուն, Գիւղեգործութիւն, Գիտութիւն միջոց, Կովարութեան, Զիւրաբութեան, Անասնոց Բժշկականութիւն, Թուարանութիւն, Երկրագործական Բիւրա, Գիտութիւն օգրելութեան կանայ, Վարչ Տնկեր, Ժողովրդական աղ-պարին անտեսարկութիւն, Ուսնարանութիւն, Տնարապալութիւն: Գրառութեան ժամանակն է ամէն օր 1 ժամ՝ ամառը, 2—3 ժամ՝ ձմեռը: Անձրեւային օրերը նշնայեւ ուսմանց կը գործածուին:

Գործնականն ուսումն ալ նշնայեւ որոշ ծրագրի մը համամաս է. այնպէս 2—3 տարւոյ մէջ բովանդակ գիւղական անտեսարկութեան մէջ կը կրկնուի: Աւաթին տարին աշակերտաց կը սորուի դիւրին եւ հնոցեւնցի գիւղական գործերը, կնչպէ՝ ցաղ հանել, հնձում և խոտ գիւղել, պտարատուած աղբ տարածել խոտ եւ ցորենը հնձել, առուակներ քանել, ցորենը հնձել շանձարանի մէջ տեղադրել, նաեւ էշներ եւ մատաղ զամբիկ կերակրել: Էս վերի ժամանակներն իր օգնական ծառայել արշաւի եւ ուխտի անտուղ մէջ:

Երկրորդ տարին աշակերտը կը սորուի եղնապարտութեան, դիւրին գործերը պարտաւի մէջ կնչելով կը գործեն, աղ կը կրնն, եւ այլն: Երրորդ տարին կը սորուի իշխալութեան, եւ ձերելով ապարարի գիւղական գործերը կը կատարեն, սերմանելու սերմանելու կը գործածեն, եւ ուրիշ անտուղ գործիքներ գործածել կը սորուին: Իրենց կը յանձնուի մէկ մէկ ձի, որ պիտի քրծանեն: Բաց ասկէ՝ վերի ժամանակները կը յանձնուի սերմանել, անձակ արտեր փորել, գայլակ արտեր

մշակել, կտուներն եւ կանեի հոգալ, արտ մը ջրի կամ ցամաք ընել, պողոյ ծառեր հոգալ, եւ այլն: Վերջապէս հասակաւոր աշակերտը վարձուորաց եւ միւս աշակերտաց վրայ տեսուէր կը դրուին, որով նաեւ հաշտապալատութիւն կամ անտեսարկութիւն կը սորվին եւ ասով կը լնչընեն իրենց ընթացքը:

Բարդական կրկնութեան նկատմամբ՝ աշակերտաց վրայ արկնուն հակադրութիւն կ'ըլլուի եւ ամէն մարմնութիւն քի տեսանել կը խորշուի: Գլխաւորաբար միտ կը դրուի որ ոչ որ դատարկ կենայ, ոչ որ ինք զինք մեծ քան զինքն համարի, չուայրութիւն անձեռնի յերեսայ, մանաւանդ թէ վերին տասնիանի ինչպիսորութիւն, ոչ որ տիրապետուի նշան ցուցնել: Միտութիւնը որոնց մէջ ուսմին դիւրաւ կ'իյնայ, եւ էթէ փոյշ շտարուի մեծամեծ շարիք յառաջ կը բերին:

Երկրագործական դպրոցին վարիքը գործնականապէս եւ գիտնականորեն կրկնալ գիւղատնտես մը կ'ըլլայ: Վարիքը տեսական գրառութեանց ժամանակ է ունենար, անոր համար առանձինն ուսուցիչները կը դրուին: Վարիքը գործին է ուսուցչացուած գաւառ գործնականապէս մեկնել, եւ ցուցնել, աշակերտները նիւթական աշխատութեանց ժամանակ ամէն մէկ գործունէական մասին մտադրել ընել: Էս ամէն մէկ ձեռագործի ժամանակ, յարմար առկային ուսուցչական միջոցները կամ դաս տալ: Միայն այս կերպով կրնայ արդիւնը ունենալ ուսուցչաց տեսական գրառութեանը:

Գիւղատնտեսական դպրոցի վրայ գալ անգամ: (Հարաւորութիւն)

ԱՐՈՒԹԵՄԱՅԱԿԱՆ

ՄԱՐԿԱԴԱՐԱՐԻՈՒԹԻՒՆ

ՈՐԴՆ ԵՄԵՐԱՐԻՈՒՄԻՆԻՆԵՆԸ ՄԵՃ

ԳԼԻՒԻ Գ.

Առաւելան միւս տեսակները:

(Հարաւորութիւն)

Բուսական մաս շատ տեսակներ կան, զորոնք հոս կարգաւ կը դնենք: Առնցմէ անտեղ միայն վաճառականութեան համար նշանակութիւն մ'ունենին, որոնք 1. եւ 2. թուերու մէջ յառաջ կը բերուին: Իսկ յաջորդ թուերուն մէջ յիշեալ տեսակներն առուստորի մէջ հաղարադուած են. վասն զի ասոնք այնչափ բիւշ քանակութեան մեծաբիւր օգտուին՝ որ հոս ուր յառաջ կը բերուին, իբրեւ ծրագր կը գործածուին կը սպասուին:

1. Հարաւորութիւն մտ, որ եւ Ծառի մտ, եւ սխալմամբ նաեւ Արեւիկայի մտ կը կոչուի: Ասիկայ յառաջ կու գայ շարուն եւ Արեւիկ: Հեղկաստանի ապտորի (ստաւագ, Rhussuccedanea, Pentandria Trigyna, Terebinthaceae) տեսակ մասն մը պատէ՝ որ մտի զեղին, տափակ եւ բոլորակ (6—7 հաղարաւագը լայն) կ'ըլլայ: Այս ծառն այնչափ առատ է հոն՝ որ իբր ծառուղի կը սնկուի եւ իբր հոժանաւոր՝ աներու բոլորակը: Պատշաճ՝ որ արտաքուստ փայլուն բարակ կաշիով պատած է, ունի միւլային մոմանման միտ մը՝ որ կը պատե կարծր կուտը: Այս պտուղը կը ծծենուի կոշտ, ջրոյ մէջ կ'էնացուի, որով մտը հարկով՝ ամբողջ քանդուածն կ'անջատուի եւ ջրոյ երեսը կ'իյնէ:

Հարաւորութիւն մտը ծերմակ կ'ըլլայ՝ բաց գեղնի կամ բաց կանաչի զարնոց, եւ յաճախ միւսն